

DUŠICA PALAČKOVIĆ
SANDA ĆORAC
JELENA ČANOVIĆ

EVENTUALNA KUMULACIJA TUŽBENIH ZAHTEVA – Neke procesnopravne dileme –

Načelo dispozicije u parničnom postupku sprovedeno je, između ostalog, odredbom Zakona o parničnom postupku kojom se predviđa mogućnost tužioca da u jednoj tužbi istakne dva ili više tužbenih zahteva u međusobnoj vezi, na način da sud usvoji sledeći od tih zahteva, ako nađe da prethodni zahtev nije osnovan (eventualna kumulacija). Osim ove opšte odredbe, u ZPP-u, kao ni u analiziranim stranim zakonima koji uređuju materiju parničnog postupka, nisu predviđena posebna pravila postupka u slučaju eventualne kumulacije tužbenih zahteva. Shodno tome, u domaćoj i stranoj teoriji procesnog prava i praksi, ističu se brojna sporna pitanja kao i različiti stavovi povodom odgovora na njih. Autorke su u radu analizirale neke procesnopravne dileme koje se tiču odnosa primarnog i eventualnog tužbenog zahteva, uslova za njihovo spajanje, kao i litispendencije. Uz njih, posvećena je pažnja i drugim značajnim pitanjima vezanim za tok prvostepenog i drugostepenog postupka, a posebno dilemama vezanim za pravo stranaka na pravni lek i ovlašćenjima drugostepenog suda u fazi odlučivanja o pravnom leku.

Ključne reči: *eventualna kumulacija, odnos zahteva, postupak, litispendencija, pravo na žalbu*

Prof. dr Dušica Palačković, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu, e-mail: duda@jura.kg.ac.rs.

Dr Sanda Ćorac, docent Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu, e-mail: scorac@jura.kg.ac.rs.

Jelena Čanović, asistent Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu, e-mail: jcanovic@jura.kg.ac.rs.

U V O D

Jedno od ovlašćenja tužioca u parnici, kojim se nesumnjivo realizuje načelo dispozicije, je da istom tužbom istakne više tužbenih zahteva protiv istog tuženog.¹ Umesto da protiv tuženog podnosi više, čak neograničen broj tužbi radi ostvarenja različitih tužbenih zahteva,² tužilac, dakle, može optirati da više zahteva obuhvati jednom tužbom (u formalnom smislu)³ ili da to učini naknadno, dodavanjem novog (novih) zahteva uz postojeći (objektivno preinačenje tužbe). Oba modaliteta množine tužbenih zahteva podrazumevaju da su svi zahtevi u rangu glavnog.⁴ Razloge usvajanja ovakvih rešenja teorija i zakonodavstva prepoznaju u potrebi postizanja procesne ekonomije, koncentracije postupka, racionalizacije procesnih aktivnosti (radnji) stranaka, razlozima celishodnog postupanja, pravne sigurnosti i ujednačene primene zakona.⁵ Identične ciljeve može postići i sud svojom odlukom o spajanju parnica. U oba slučaja vodiće se jedan parnični postupak⁶ u kome se zasniva i realizuje više procesnopравниh odnosa, odnosno više parnica.

Između spojenih zahteva postoji izvesna veza koja, u zavisnosti od načina spajanja, može biti jača ili slabija.⁷ Najčešće na njeno postojanje ukazuje identitet tuženog po svim zahtevima,⁸ isti životni događaj iz koga proističu svi zahtevi istaknuti tužbom, a onda i isti dokazi koji će biti upotrebljeni, ali je dopušteno spajanje i iz različitih činjeničnih i pravnih, ili samo različitih činjeničnih ili različitih pravnih osnova.

Spajanje tužbenih zahteva je moguće uz ispunjenje minimalnih zakonskih uslova koji, pre svega, podrazumevaju istu vrstu postupka za svaki od njih,⁹ sto-

¹ Zakon o parničnom postupku, *Službeni glasnik RS*, br. 72/2011, 49/2013 – odluka US, 74/2013 – odluka US, 55/2014, 87/2018 i 18/2020, čl. 197, st. 1 (u daljem tekstu ZPP).

² Siniša Triva, Mihajlo Dika, *Građansko parnično procesno pravo*, Zagreb, 2004, 420.

³ Tužba posmatrana kao tužbeni podnesak u kome tužilac ističe svoj zahtev za pružanje određene pravne zaštite. *Ibidem*, 394.

⁴ Suprotno S. Triva, M. Dika, op. cit., 421, da i spajanje glavnog (glavnih) sa sporednim zahtevima u suštini predstavlja objektivnu kumulaciju, ali da se zakonodavac opredeljuje samo za glavne.

⁵ *Ibidem*, 420.

⁶ Borivoje Poznić, Vesna Rakić Vodinić, *Građansko procesno pravo*, Beograd, 2015, 316.

⁷ *Ibidem*, 317.

⁸ Mada se, svakako, objektivna kumulacija može kombinovati sa subjektivnom.

⁹ ZPP ovaj zahtev postavlja u slučaju kumulativnog spajanja zahteva iz različitih činjeničnih i pravnih osnova i za eventualno spajanje, čl. 197. U uporednom pravu (nemačkom, austrijskom i švajcarskom) generalnom zakonskom odredbom predviđena je kumulacija tužbenih zahteva pod određenim uslovima, ali bez uređenja vrsta kumulacije. Tako, u *Deutsche Zivilprozessordnung*

ga što zajednička tužba ima za cilj zajedničko raspravljanje pa i identična procesna pravila,¹⁰ a procesni zakoni pored opšte regulišu i niz posebnih parničnih procedura. Takođe, nužno je da je za sve spojene zahteve stvarno nadležan isti sud, ali se, u zavisnosti od vrste spajanja, prihvataju i pravila o atrakciji nadležnosti. Ukoliko minimalni uslovi nisu ispunjeni postupak se razdvaja za pojedine zahteve. Iz ZPP koji je na snazi izostavljena je odredba čl. 191, st. 4 ranijeg ZPP¹¹ kojom je bilo propisano da u slučaju spajanja tužbenih zahteva o svim tužbenim zahtevima odlučuje veće, ako o nekim od njih treba da sudi veće, a o drugima – sudija pojedinac.¹²

Prema načinu spajanja, ZPP uređuje dve vrste: kumulativno i eventualno spajanje tužbenih zahteva (čl. 197).¹³ Analiziranje svih apekata množine tužbenih zahteva nije moguće u radu ovog obima, pa su obrađeni samo najvažniji problemi procesne operacionalizacije kod eventualne kumulacije tužbenih zahteva.

EVENTUALNA KUMULACIJA TUŽBENIH ZAHTEVA

Tužilac može dva ili više tužbenih zahteva u međusobnoj vezi da istakne u jednoj tužbi, na način da sud usvoji sledeći od tih zahteva, ako nađe da prethodni zahtev nije osnovan.¹⁴ Generalno, za ovakav način spajanja zahteva tužilac

---

(nemačkom ZPO), u čl. 260 propisuje: “Nekoliko zahteva tužioca protiv istog tuženog, čak i ako se zasnivaju na različitim osnovama, mogu se spojiti u jednoj tužbi, ako je prvostepeni sud stvarno nadležan za sve zahteve i ako je dozvoljena ista vrsta postupka”. Slično, up. čl. 227 *Österreichische Zivilprozessordnung* i čl. 90 *Schweizerische Zivilprozessordnung*.

¹⁰ B. Poznić, V. Rakić Vodinečić, op. cit., 317.

¹¹ Zakon o parničnom postupku, *Službeni glasnik RS*, br. 125 od 22.11.2004.

¹² Ovaj uslov predviđaju, npr., Zakon o parničnom postupku Republike Hrvatske, čl. 188, st. 4 (v. Zakon o parničnom postupku, *Narodne novine*, br. 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/93, 88/05, 02/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14, 70/19), kao i Zakon o parničnom postupku Slovenije, čl. 182, st. 5 (v. Zakon o pravdnem postopku, *Uradni list RS*, št. 73/07 – uradno prečišćeno besedilo, 45/08 – ZArbit, 45/08, 111/08 – odl. US, 57/09 – odl. US, 12/10 – odl. US, 50/10 – odl. US, 107/10 – odl. US, 75/12 – odl. US, 40/13 – odl. US, 92/13 – odl. US, 10/14 – odl. US, 48/15 – odl. US, 6/17 – odl. US, 10/17, 16/19 – ZNP-1 in 70/19 – odl. US).

¹³ Iz materijalnopравnih odredaba proističe i treća vrsta, tzv. alternativno spajanje koje podrazumeva da su dva ili više zahteva spojeni tako da se predlaže da sud usvoji sve zahteve obavezujući tuženog na sve, a on ima pravo izbora činidbe koju će ispuniti. B. Poznić, V. Rakić Vodinečić, op. cit., 321.

¹⁴ ZPP, čl. 197, st. 2. Identično rešenje sadržano je i u *ex-Yu* državama; Zakon o parničnom postupku Crne Gore, *Službeni list RCG*, br. 22/2004, 28/2005 – odluka US i 76/2006 i *Službeni list CG*, br. 47/2015 – dr. zakon, 48/2015, 51/2017, 75/2017 – odluka US, 62/2018 – odluka US, 34/2019, 42/2019 – ispr. i 76/2020 – čl. 189, st. 2; Zakon o parničnom postupku pred sudom Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik BiH*, br. 36/2004, 84/2007, 58/2013 i 94/2016) – čl. 22, st. 3; Zakon o

će se opredeliti kada “nije siguran u postojanje relevantnih činjenica ili u pravnu osnovanost istaknutih zahteva”,¹⁵ odnosno ističe eventualni zahtev kada “dopušta mogućnost da sud utvrdi činjenično stanje različito od onoga na kome je tužba prvenstveno zasnovana, a iz tog drugačijeg činjeničnog stanja proističe druga pravna posledica”.¹⁶ Simultanim isticanjem više zahteva, po redosledu koji je odredio tužilac, unapred se sprečava mogućnost da sud, u dve različite parnice, odbije oba zahteva zbog razlike u pravnoj oceni i pravnom shvatanju.¹⁷

U teoriji se ovakav način spajanja određuje kao eventualna kumulacija tužbenih zahteva. Drugi postavljeni zahtev naziva se eventualni ili pomoćni, a prvi – primarni ili osnovni, mada ga izvesni autori nazivaju i glavni.¹⁸

Eventualna kumulacija,¹⁹ kao i drugi modaliteti ovog procesnog instituta obezbeđuje ekonomičnost, efikasnost i koncentraciju parničnog postupka, kao i ostvarenje principa pravne sigurnosti.²⁰

Odnos primarnog i eventualnog tužbenog zahteva

Eventualno spajanje zahteva se od (običnog) kumulativnog razlikuje po tome, što su kod kumulativnog spajanja svi zahtevi jednakog ranga, tako da tužilac kod njih tužbom traži usvajanje svih zahteva, dok kod eventualne kumulacije zahtevi nisu ravnopravni, budući da je primaran glavni zahtev, a eventualni sporedni (u smislu da je potonji, onaj o kome se odlučuje posle primarnog), pa bi se moglo zaključiti da i nema kumulacije zahteva (prividna kumulacija), može se ostvariti ili samo primarni ili samo eventualni zahtev.²¹ Redosled zahteva može

---

parničnom postupku Republike Srpske, *Službeni glasnik RS*, br. 58/2003, 85/2003, 74/2005, 63/2007, 105/2008 – odluka US, 45/2009 – odluka US, 49/2009 i 61/2013) – čl. 55, st. 4; Zakon o parničnom postupku Hrvatske – čl. 188, st. 2; Zakon o pravdnem postupku – čl. 182, st. 3; Zakon za parničnata postapka, *Službeni vesnik na RM*, br. 7/2011 – prečišten tekst i br. 124/2015), čl. 178, st. 2.

¹⁵ S. Triva, M. Dika, op. cit., 422.

¹⁶ B. Poznić, V. Rakić Vodinelić, op. cit., 319.

¹⁷ Gordana Stanković, *Građansko procesno pravo*, Beograd, 2004, 326.

¹⁸ B. Poznić, V. Rakić Vodinelić, op. cit., 319, ali nam se čini da je terminološki ispravni je odrediti ga kao eventualni stoga što se normativno množina zahteva odnosi na glavne, a ne na sporedne zahteve istaknute u tužbi.

¹⁹ M. Dika koristi termin “uvjetna supsidijarna objektivna alternacija” objašnjavajući ga pravnom prirodom instituta koja diktira usvajanje primarnog (bezuslovnog) tužbenog zahteva “ili” drugog (trećeg ili nekog narednog ako ih je više) podređenog (uslovljenog) tužbenog zahteva. V. Mihajlo Dika, *Građansko parnično procesno pravo, Tužba, VI Knjiga*, Zagreb, 2009, 360.

²⁰ G. Stanković, op. cit., 326.

²¹ Marija Salma, “Eventualna kumulacija tužbenih zahteva”, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, br. 2, 2015, 544. Stav prihvata i naša sudska praksa: “Za razliku od kumulativnog

da ukazuje i na stepen interesa koji tužilac ima prema pojedinim zahtevima,²² ali redosled mora tužbom biti određen i kad usvajanje drugog zahteva ima za njega isti značaj kao i usvajanje prvog.²³

Pretpostavka za odlučivanje o eventualnom tužbenom zahtevu je da primarni tužbeni zahtev bude odbačen ili odbijen.²⁴ U kontekstu odbacivanja navodimo stav naše sudske prakse prema kome se, ukoliko je eventualni zahtev neodređen, on ne može odbaciti ukoliko je sud prethodno odbio primarni zahtev (koji je očigledno bio i određen ili je naknadno uređen), već je dužan da pozove tužioca da opredeli eventualni zahtev, odnosno da ga uredi kako bi se po njemu moglo postupati.²⁵ Sledi da su primarni i eventualni tužbeni zahtevi samostalni bez obzira što je odlučivanje o eventualnom uslovljeno. Iz navedene odluke moglo bi se zaključiti da sud poziva tužioca da uredi (odredi) eventualni zahtev tek kada je zaključio da je primarni zahtev neosnovan. S obzirom na odredbu čl. 192, st. 1 ZPP, da tužba mora da sadrži "određeni zahtev" u pogledu glavne stvari (što su očigledno i primarni i eventualni zahtev), kao i u pogledu sporednih traženja, mogao bi da sledi i drugačiji zaključak, odnosno da oba zahteva moraju biti određena već u momentu podnošenja tužbe.²⁶

Navedeno je da se tužilac opredeljuje za ovaj modalitet spajanja tužbenih zahteva ukoliko očekuje da sud utvrdi drugačije činjenično stanje od onog na kome prvenstveno zasniva svoju tužbu, a iz takvog činjeničnog stanja (koje će utvrditi sud) sledi druga pravna posledica koju, stoga, tužilac formuliše kao eventualni zahtev. Ipak, eventualni zahtev je celishodan i kada je činjenično stanje na kome se on zasniva identično onome iz koga se izvodi primarni zahtev pa je razlog za isticanje eventualnog tužbenog zahteva moguća različita pravna ocena iste (istih) činjenica od strane suda.²⁷ Tužilac, zapravo, ovakvim spajanjem izbegava

---

spajanja zahteva u slučaju eventualnog zahteva tužbom se predlaže usvajanje samo jednog zahteva. Tužbom se određuje redosled kog se sud mora držati prilikom meritornog odlučivanja. Međutim, po oceni Vrhovnog kasacionog suda procesni smisao redosleda je u tome da sledeći zahtev treba da bude usvojen ako se onaj koji je ispred njega istaknut pokaže kao neosnovan, ili ako tužba u pogledu tog zahteva bude odbačena kao nedozvoljena, budući da se primarni (glavni) zahtev i sekundarni (supsidijarni) zahtev isključuju" (Rešenje VKS, Rev. 1327/10 od 21.10.2010. god.).

²² Borivoje Poznić, *Komentar zakona o parničnom postupku*, Beograd, 2009, 439.

²³ *Ibidem*.

²⁴ M. Salma, *op. cit.*, 543.

²⁵ Odluka Višeg privrednog suda, Pž. 7723/97, navedeno prema Nevena Petrušić, Dragoljub Simonović, *Komentar Zakona o parničnom postupku*, Beograd, 2012, 386.

²⁶ Uz primenu korektivnih mehanizama iz čl. 101 ZPP.

²⁷ B. Poznić, V. Rakić Vodinelić, *op. cit.*, 320.

dva (ili više) parničnih postupaka (i parnica) po posebnim zahtevima do kojih bi svakako došlo ukoliko se u posebnoj parnici po primarnom zahtevu on pokaže neosnovanim. Izbegava se i različita ocena, činjenična ili pravna u takvoj drugoj parnici, koja može voditi odbijanju i drugog zahteva.²⁸ Eventualni zahtev istaknut je, dakle, pod uslovom. To nije suprotno pravilu da su uslovljene parnične radnje stranaka bez dejstva, jer se ovde kao uslov pojavljuje kao jedan procesni događaj – neuspeh tužioca sa prvim zahtevom.²⁹

Uslov eventualnog spajanja je da zahtevi moraju biti u “izvesnoj vezi”. Ova veza se u teoriji objašnjava preko istog ili bitno istog (identičnog) činjeničnog osnova i bitno identičnog pravnog osnova, pa se označava kao “međusobna pravna veza”.³⁰ Njihova povezanost shvata se i kao “ostvarenje bitno identičnog pravnog ili ekonomskog interesa”,³¹ odnosno zahteva se da pravna i činjenična pitanja budu u svojoj osnovi istovetna.³² Tako će ovu vrstu spajanja tužilac koristiti kada primarni zahtev formuliše kao zahtev za predaju (vraćanje) individualizirane stvari date po nekom pravnom osnovu tuženom, a kao eventualni ističe zahtev za naknadu štete ako sumnja u to da je stvar u vreme podnošenja tužbe već propala. Tužilac je nesiguran u to da li će cilj zaštite biti postignut primarnim zahtevom.

Sledeći uslov koji opisuje međusobni odnos primarnog i eventualnog zahteva koji koegzistiraju u okviru iste tužbe jeste da se oni međusobno moraju isključivati.³³ Kako se činjenični osnov primarnog i eventualnog zahteva ne moraju razlikovati, o čemu je već bilo reči, neophodnost međusobnog isključivanja može se dovesti u vezu sa njihovim pravnim osnovom. U našoj sudskoj praksi nalazimo potvrdu stava da se dva zahteva moraju razlikovati po pravnom osnovu, pa tako nema eventualnog spajanja kada je kao prvi postavljen zahtev za utvrđenje prava svojine na nepokretnosti (stvarnopravni), a kao drugi zahtev za isplatu neopredeljenog novčanog iznosa na ime povraćaja primljene kupoprodajne cene (obligacionopravni), a oba su zasnovana na istom pravnom osnovu – ugovoru o kupoprodaji koji nije validan jer nije potpisan od ugovarača.³⁴ Uzajamno isključivanje pokazuje da, npr., prirodu primarnog i eventualnog zahteva ne mogu imati ni zahtevi za utvrđenje ništavosti ugovora u celini (primarni) i zahtev za utvr-

---

²⁸ *Ibidem*, 321.

²⁹ B. Poznić, op. cit., 439.

³⁰ M. Salma, op. cit., 544.

³¹ S. Triva, M. Dika, op. cit., 422.

³² Georg E. Kodek, Peter G. Mayr, *Zivilprozessrecht*, 2. Auflage, facultas.wuv, Wien, 2013, 223–224, nav. prema M. Salma, op. cit., 547.

³³ B. Poznić, op. cit., 440.

³⁴ Presuda Apelacionog suda u Beogradu, Gž 1200/2014(2) od 16.3.2017. god.

đenje ništavosti pojedinih članova (odredaba) istog ugovora (eventualni). Ako bi se utvrdilo da je neosnovan primarni zahtev za utvrđenje ništavosti ugovora u celini, ne bi postojala mogućnost donošenja drugačije odluke o eventualnom tužbenom zahtevu, odnosno da je ništav samo jedan (ili više njih) član tog ugovora. Naime, ovde odbijanje utvrđenja ništavosti ugovora u celini podrazumeva odbijanje utvrđenja ništavosti svakog člana tog ugovora.³⁵ Stoga se u praksi govori o neophodnosti "kvalitativne različitosti tužbenih zahteva" kao nužnoj pretpostavci postojanja primarnog i eventualnog tužbenog zahteva.³⁶ Sledi da sud postavljene zahteve, bez obzira kako ih tužilac imenuje, ne može kvalifikovati kao primarni i eventualni ukoliko se samo kvantitativno razlikuju (npr. obaveze iste sadržine, ali različitog obima).³⁷

Ukoliko bi, međutim plaćanja različitih ili čak identičnih novčanih iznosa postavljenih kao primarni i eventualni zahtev imala različite pravne osnove zahtevi bi se isključivali i postojalo bi njihovo eventualno spajanje.³⁸ Idući ovom logikom, ukoliko je postavljeno više eventualnih i oni se moraju međusobno isključivati.

Redosled zahteva koji sud pri odlučivanju mora poštovati određuje tužilac, što je još jedan izraz dispozitivne maksime,³⁹ a usvajanjem primarnog eventual-

---

³⁵ Rešenje Privrednog apelacionog suda, Pž 4014/2015(1) od 21.1.2016. god.

³⁶ Tužilac može postaviti zahtev kako on smatra da štiti svoja prava u postupku, ali je obaveza prvostepenog suda bila da ova pitanja razjasni i ukaže da se ne radi o kvalitativno različitim tužbenim zahtevima, što je nužna pretpostavka postojanja primarnog i eventualnog zahteva, već da se radi o jednom tužbenom zahtevu, bez obzira na pravni osnov istog, pa i u situaciji kada tužilac ukazuje da ima više osnova njegovog zahteva. Tužbeni zahtevi kojima se traži izricanje obaveze iste sadržine ali različitog obima, bez obzira na navode iz tužbe da se zasnivaju na različitim osnovima, ne mogu imati prirodu primarnog i eventualnog tužbenog zahteva (Presuda Privrednog apelacionog suda, Pž 5057/18 od 30. 10. 2019. god.).

³⁷ Kada se radi o novčanim obavezama, odnosno potraživanjima, svaki manji novčani iznos sadržan je u većem iznosu i u tom smislu je pravilan stav prvostepenog suda da tako postavljeni zahtevi ne mogu imati karakter primarnih i eventualnih zato što nisu kvalitativno, suštinski različiti, već su različiti samo u kvantitetu, u obimu. Manji iznos sadržan je u većem iznosu, pa s obzirom na deljivu prirodu novčanih obaveza, sud ima ovlašćenje da tužbeni zahtev usvoji ili odbije u celini, ali i delimično, pa i za iznos koji je imenovan kao eventualni. Kada sud odbija tužbeni zahtev za veći iznos, time odbija i zahtev za (svaki) manji iznos koji je u njemu sadržan, pa i za one koji su imenovani kao eventualni. Suprotno odlučivanje bi dovelo ili do postojanja dve identične odluke o delimično istom zahtevu ili do postojanja dve različite odluke o delimično istom zahtevu. Nedopušteno je i jedno i drugo (Rešenje Privrednog apelacionog suda, Pž. 1695/2014(2) od 15.1.2015. god.)

³⁸ M. Salma, op. cit., 545, uz navođenje sudske prakse.

³⁹ Osim toga, tužilac je ovlašćen da povuče tužbu i samo u delu sa osnovnim tužbenim zahtevom, tako što će dotadašnji eventualni tužbeni zahtev istaći kao jedini zahtev.

ni postaje bespredmetan. Iz zaključka, koji je već naveden, da se o svim zahtevima zajednički raspravlja, ali i iz odredbe čl. 197, st. 2 ZPP, odnosno da tužilac traži “da sud usvoji sledeći od tih zahteva, ako nađe da prethodni nije osnovan” zaključuje se da je sud u obavezi da u slučaju kada na osnovu rezultata raspravljanja dođe do zaključka da primarni nije osnovan i da ga treba odbiti, mora u daljem toku raspravi osnovanost eventualnog. U suprotnom, u slučaju da rasprava pokaže da je primarni zahtev osnovan postaje bespredmetno dalje raspravljanje, pa i odlučivanje o sledećem, eventualno postavljenom zahtevu ili zahtevima. Meritorna odluka o sledećem, eventualnom zahtevu može se doneti samo pod uslovom da se pre toga odbije zahtev koji mu prethodi, odnosno svi zahtevi se ne mogu usvojiti stoga što se, kako je već rečeno, međusobno isključuju.⁴⁰ U tom slučaju sud ne donosi odmah odluku o neosnovanosti primarnog tužbenog zahteva, već utvrđuje osnovanost drugog zahteva pa istom presudom mora odlučiti o eventualnom, ako odbije primarni zahtev.⁴¹

Litispencija kod eventualne kumulacije

U zavisnosti od toga da li je ovakvo spajanje izvršeno već u tužbi ili kasnije (objektivno preinačenje tužbe) nastupa i litispencija. U slučaju objektivnog preinačenja ne otvaraju se posebni procesni problemi povezani uz litispenciju, jer je opšti stav da ona nastupa momentom kada je o novom zahtevu obavestena suprotna stranka. U slučaju, pak, tzv. inicijalnog spajanja kao dominantan stav u teoriji procesnog prava izdvaja se da litispencija nastupa za oba ili za sve istaknute zahteve momentom dostavljanja tužbe tuženom. To je celishodno i racionalno. Time se postiže cilj spajanja tužbenih zahteva – zajedničko, odnosno simultano raspravljanje, ali je odlučivanje sukcesivno, što vodi zaključku da je litispencija po eventualnom zahtevu zapravo rezolutivno uslovljena.⁴² Ili, parnica po tom zahtevu prestaje da teče nastupanjem pravnosnažnosti presude ko-

---

⁴⁰ Tako, npr., u slučaju kada je kupac tražio isporuku ugovorene količine robe čiji je kvalitet određen ugovorom, a prodavac tvrdi da je ugovor raskinut još pre podnošenja tužbe, kupac kao tužilac određuje i eventualni zahtev za naknadu štete usled neispunjenja ugovora. Primarni je svakako zahtev za obavezivanje na isporuku robe. Odnosno, tužilac traži ispunjenje obaveze iz ugovora o prodaji, a u slučaju da se pokaže da je ugovor ništav traži povraćaj isplaćenog iznosa cene.

⁴¹ V. u tom smislu Adolf Baumbach, Wolfgang Lauterbach, Jan Albers, Peter Hartmann, *Zivilprozessordnung*, München, 67. Auflage, 2009, 1040; B. Poznić, V. Rakić Vodinelić, op. cit., 437 govore ovde o tzv. potpunoj presudi.

⁴² M. Salma, op. cit, 550.

jom je usvojen primarni zahtev.⁴³ Ovakav stav je posledica zabrane da se podnosi suspenzivna uslovna tužba.⁴⁴ Pravnosnažnost presude o primarnom zahtevu stvara novu pravnu situaciju, “pravno stanje”, i njenim nastupanjem litispencijska po eventualnom zahtevu retroaktivno prestaje.⁴⁵ Ovakvo procesno pravno dejstvo zahteva da se rešenje o prestanku litispencijske unese u izreku presude kojom je usvojen primarni zahtev.⁴⁶ Sledi da bi, u slučaju povlačenja ili odbacivanja tužbe u pogledu primarnog zahteva parnica po eventualnom zahtevu dalje tekla sa ciljem utvrđenja da li je on osnovan. Zaključenjem sudskog poravnjanja parnica prestaje da teče po oba zahteva.⁴⁷

Ako prihvatimo stav da podnošenjem tužbe koja sadrži primarni i eventualni tužbeni zahtev parnica po oba zahteva počinje da teče, to dalje vodi zaključku i da postojanje parnice povodom eventualnog tužbenog zahteva načelno sprečava vođenje nove parnice o istom zahtevu između istih stranaka.⁴⁸ Ipak, tužbu u parnici o istom zahtevu koja je kasnije počela da teče ne bi trebalo odbaciti sve dok ne bude izvesno da li je uslov za raspravljanje i odlučivanje o eventualnom zahtevu nastupio ili otpao.⁴⁹

Pravo na žalbu i odlučivanje drugostepenog suda kod eventualne kumulacije

Teorijske dileme kod eventualne kumulacije postoje i u pogledu prava stranaka na izjavljivanje žalbe kao i u odnosu na ovlašćenja drugostepenog suda.

U teoriji, kako je već navedeno, ali i u našoj sudskoj praksi, prihvata se stav da sud neće izrekom odlučivati o drugom ili drugim zahtevima kada se primarni pokazuje kao osnovan,⁵⁰ kao i da u slučaju da sud postupi suprotno čl. 197,

---

⁴³ B. Poznić, op. cit., 442.

⁴⁴ S. Triva, M. Dika, op. cit., 422.

⁴⁵ Richard Zöller, *Zivilprozessordnung*, 33. Auflage, 2020, 760.

⁴⁶ B. Poznić, op. cit., 442.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ U tom smislu M. Dika, op. cit., 368.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ Tako, npr., navodi se da “tužilac ne može da uspe u parnici i sa primarnim i sa eventualnim tužbenim zahtevom i zbog toga se prvostepena presuda po žalbi mora ukinuti u celini, čak i u situaciji kada je odluka kojom je usvojen eventualni tužbeni zahtev pravilna” (Odluka Okružnog suda u Novom Sadu, Gž. 4125/2004), navedeno prema N. Petrušić, D. Simonović, op. cit., 387. Dalje, da su “neosnovani navodi žalbe kojima se ukazuje da je prvostepeni sud načinio

st. 2 ZPP i usvoji primarni tužbeni zahtev, a onda odluči i o eventualnom, pa isti odbije, to ima reperkusije u odnosu na postupanje drugostepenog suda koji bi bio ovlašćen da po službenoj dužnosti pri odlučivanju o žalbi protiv prvostepene presude u delu kojim je usvojen primarni tužbeni zahtev, odluči i o delu presude kojim je odbijen eventualni tužbeni zahtev i kada na taj deo presude žalba nije izjavljena.⁵¹

Opšti pravni interes za izjavljivanje žalbe u parničnom postupku, koji se sastoji u neuspehu u sporu, mogao bi biti opravdanje za stav da bi tužilac mogao da izjavi žalbu i kada je presudom odbijen bilo koji od postavljenih zahteva. S druge strane, priroda eventualnoig spajanja, odnosno okolnost da se zahtevi isključuju te da je tužiocu zapravo svejedno koji će od zahteva biti usvojen govorila bi u prilog stavu da je u slučaju usvajanja jednog od eventualno spojenih zahteva tužilac uspeo u sporu te da gubi pravni interes za žalbu. Ipak, u našoj teoriji izražen je suprotan stav da tužilac ima pravni interes da pobija presudu i ako je primarni zah-

bitnu povredu odredaba parničnog postupka time što je odlučio samo o primarnom tužbenom zahtevu, a da o eventualnom tužbenom zahtevu nije odlučio. Odredbom čl. 197, st. 2 ZPP propisano je da tužilac može dva ili više tužbenih zahteva u međusobnoj vezi da istakne u jednoj tužbi, na način da sud usvoji sledeći od tih zahteva ako nađe da prethodni zahtev nije osnovan. Dakle, kako je prvostepeni sud pravilno zaključio da je osnovan primarni tužbeni zahtev, nije bilo procesnih uslova da odlučuje o eventualnom tužbenom zahtevu” (Presuda Apelacionog suda u Novom Sadu, Gž 2085/2017(1) od 13.4.2017. godine). Odnosno, navod da “ukoliko sud usvoji primarni tužbeni zahtev, nema procesnih uslova za odlučivanje o eventualnom tužbenom zahtevu, pa ni uslova za donošenje presude na osnovu priznanja u pogledu eventualnog tužbenog zahteva. Kako je prvostepeni sud pravilno zaključio da je osnovan primarni tužbeni zahtev, nije bilo procesnih uslova da odlučuje o eventualnom tužbenom zahtevu, te se odluka o eventualnom tužbenom zahtevu ne unosi u izreku presude, nezavisno od toga što je tuženi priznao eventualni tužbeni zahtev”. (Presuda Privrednog apelacionog suda, Pž 1353/2013 od 28.2.2014. godine – Sudska praksa privrednih sudova – Bilten br. 1, 2015).

⁵¹ Naime, odlučivanje o eventualnom zahtevu je dopušteno tek kad sud nađe da primarni zahtev nije osnovan. Kad sud usvoji primarni zahtev, odlučivanje o eventualno kumuliranim zahtevima postaje bespredmetno. Kako se u konkretnom slučaju radi o tzv. eventualnom spajanju tužbenih zahteva, u kom slučaju je tužilac, saglasno odredbi čl. 197, st. 2 ZPP u jednoj tužbi istakao dva međusobno povezana tužbena zahteva, ali tako da sud može da usvoji sledeći od tih zahteva ako nađe da onaj koji je ispred njega istaknut nije osnovan, to prvostepeni sud nije imao zakonsko ovlašćenje da, u konkretnom slučaju, odbije eventualni tužbeni zahtev kao neosnovan. Ovo zbog toga što, ukoliko sud nađe da je primarni tužbeni zahtev osnovan, tada se o eventualno postavljenom tužbenom zahtevu ne odlučuje. Iz iznetog, ovaj sud je po službenoj dužnosti ukinuo i odluku prvostepenog suda u odnosu na odbijajući deo tužbenog zahteva postavljenog u formi eventualnog zahteva, na koji deo presude tuženi nije izjavio žalbu, jer se radi o koneksnim zahtevima (Rešenje Apelacionog suda u Nišu, Gž 1238/2018 od 19.9.2018. godine – Bilten Apelacionog suda u Nišu).

tev odbijen, a usvojen eventualni.⁵² Isti stav zastupljen je i u stranoj literaturi,⁵³ uz dopunu da se ovo pravilo odnosi i na situaciju kada eventualni zahtev ima veću vrednost spora od primarnog.⁵⁴ Povodom ove situacije potrebno je razgraničiti dva različita slučaja. U prvom, ukoliko i tuženi izjavi žalbu protiv odluke kojom se usvaja eventualni tužbeni zahtev, prvostepena presuda je napadnuta u celini, pa drugostepeni sud istovremeno odlučuje o obe žalbe i može preinačiti obe odluke ili ih ukinuti i vratiti predmet na ponovno odlučivanje prvostepenom sudu.

U drugom slučaju, kada tuženi ne izjavi žalbu na odluku o eventualnom zahtevu, otvara se pitanje daljeg postupanja nakon usvajanja žalbe tužioca. Odnosno, ukoliko bi drugostepeni sud usvojio žalbu tužioca kao osnovanu i ukinuo prvostepenu presudu u pogledu odluke kojom je primarni zahtev odbijen kao neosnovan, problematizuje se pravna sudbina odluke o eventualnom zahtevu koja nije napadnuta ni žalbom tužioca ni žalbom tuženog. S obzirom na to da je samo tužilac inicirao postupak po pravnom leku, ima osnova za tumačenje da je u njegovoj žalbi sadržan zahtev da se uspostavi procesnopравни odnos koji je inicijalno određen u tužbi:⁵⁵ osnovanost (usvajanje) primarnog zahteva uslovljava odlučivanje o eventualnom. Shodno tome, žalbom kojom se direktno pobija odluka o primarnom zahtevu, uslovno bi se pobijala i odluka o eventualnom zahtevu. Jer, ako se pokaže da je žalba osnovana, a onda ukine odluka o primarnom zahtevu, trebalo bi ukinuti i odluku o eventualnom zahtevu.⁵⁶ Dakle, odgovor na pitanje kakva je posledica ukidanja odluke o odbijanju primarnog tužbenog zahteva jeste da ono nužno vodi i ukidanju odluke o eventualnom zahtevu.⁵⁷ Jednom rečju, osnovanost žalbe vodi ukidanju presude u celini.⁵⁸

Ako tužilac izjavi žalbu protiv odluke kojom se odbija primarni zahtev i žalbu protiv odluke kojom se delimično odbija eventualni zahtev, instancioni sud o potonjoj žalbi odlučuje tek kada odluči o prvoj, odnosno kada potvrdi odluku o odbijanju primarnog zahteva.⁵⁹ Neophodno je samo se osvrnuti na činjenicu da pravnosnažnost presude o primarnom tužbenom zahtevu u situaciji kada nije od-

---

⁵² B. Poznić, V. Rakić Vodinelić, op. cit., 320.

⁵³ Hans-Joachim Musielak, *Kommentar zur Zivilprozessordnung*, 4. Auflage, München, 2005, 802.

⁵⁴ A. Baumbach, W. Lauterbach, J. Albers, P. Hartmann, op. cit., 1040.

⁵⁵ M. Dika, op. cit., 365.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ Rešenje Privrednog apelacionog suda, Pž 1275/2015(1) od 24.9.2015. godine.

⁵⁸ R. Zöller, op. cit., 761.

⁵⁹ H. J. Musielak, op. cit., 803.

lučeno o eventualnom tužbenom zahtevu nema za posledicu presuđenu stvar u pogledu eventualnog tužbenog zahteva.⁶⁰

Tužiocu je, prema stavu teorije, uskraćena zaštita ako je samo žalbom tuženog napadnuta odluka kojom je usvojen eventualni zahtev, ako bi drugostepeni sud smatrao primarni tužbeni zahtev osnovanim. Naime, ako se prihvati da tužilac određivanjem redosleda tužbenih zahteva rangira sopstvene interese, racionalno je pretpostaviti da je za njega značajniji interes za usvajanje primarnog u odnosu na eventualni tužbeni zahtev. Stoga mu se moraju obezbediti garantije u ovakvoj situaciji. Mogla bi se, smatraju pravni pisci, ili prihvatiti fikcija da je i on izjavio žalbu protiv onog dela presude kojom je odbijen njegov primarni zahtev ili da je tuženi izjavio žalbu protiv presude u celini.⁶¹ U obe solucije sud drugog stepena bi morao da ispituje presudu u celini, odnosno i u delu u kome je primarni zahtev odbijen.⁶² Kako je razdvajanje odluka o kumuliranim zahtevima pravno nemoguće,⁶³ rešenje se nalazi u prihvatanju fikcije da je izjavljena žalba protiv presude u celini. Tuženi, prema većinskom stavu, može izjaviti žalbu u oba slučaja, zbog usvajanja primarnog ili eventualnog tužbenog zahteva.

U pogledu ovlašćenja drugostepenog suda u žalbenom postupku, može se govoriti o sledećem:

Prvo, u situaciji kada u prvostepenoj presudi bude usvojen primarni tuženi zahtev, pa tuženi izjavi žalbu protiv te presude, a drugostepeni sud usvoji žalbu kao osnovanu i preinači presudu, postavlja se pitanje ovlašćenja za odlučivanje o eventualnom tužbenom zahtevu. Ukoliko ostanemo dosledni stavu o uslovljenoj litispendenciji (da je usvajanjem primarnog tužbenog zahteva došlo do prestanka litispendencije po eventualnom), drugostepeni sud može da preinači,⁶⁴ ili prema drugom stavu ukine⁶⁵ odluku o prestanku litispendencije po eventualnom zahte-

---

⁶⁰ Rešenje Privrednog apelacionog suda, Pž 6596/19 od 20. 12. 2019. godine.

⁶¹ B. Poznić, V. Rakić Vodinelić, op. cit., 341; G. Stanković, op. cit., 307.

⁶² Radi sprečavanja mogućnosti da tužilac doživi potpuni neuspeh uprkos osnovanosti jednog od kumuliranih zahteva, trebalo bi stati na stanovište da žalba tuženika protiv odluke kojom se prihvata drugi eventualno istaknuti zahtev, ovlašćuje instancijski sud da ispituje napadanu presudu i u delu kojim je primarno istaknuti zahtev odbijen jer je razdvajanje odluka o kumuliranim zahtevima pravno nemoguće (u tom smislu VsBH Rev 570/81 – ZSO 1/82-117), prema S. Triva, M. Dika, op. cit., 423.

⁶³ Nepodeljen je stav teorije da u slučaju eventualne kumulacije razdvajanje postupka nije dozvoljeno, jer bi u suprotnom o eventualnom zahtevu bilo odlučeno u drugom postupku, kao glavnom, što je neprihvatljivo. H. J. Musielak, op. cit., 802.

⁶⁴ B. Poznić, op. cit., 443.

⁶⁵ M. Dika, op. cit., 366.

vu i vrati taj zahtev prvostepenom sudu da o njemu po prvi put meritorno odluči. Čini se da bi mogućnost odlučivanja drugostepenog suda po prvi put meritorno o eventualnom tužbenom zahtevu bila nespojiva sa ustavnim principom dvostepenosti suđenja, iako razlozi celishodnosti, princip koncentracije procesne građe, procesne ekonomije i specifične okolnosti u ovom slučaju pružaju argumente i za drugačije mišljenje.⁶⁶

Drugo, u situaciji kada u prvostepenoj presudi bude odbijen primarni tužbeni zahtev, a usvojen eventualni, pa tuženi izjavi žalbu samo protiv dela presude kojom se usvaja eventualni zahtev, a tužilac ne izjavi žalbu (o čemu je već bilo reči u delu koji se tiče prava tužioca na podnošenje žalbe), odluka o primarnom tužbenom zahtevu postaje pravnosnažna. Drugostepeni sud, ukoliko smatra da je žalba tuženog osnovana može preinačiti odluku i odbiti eventualni tužbeni zahtev upravo iz razloga koji upućuju na osnovanost primarnog. Prema jednom stavu teorije, drugostepeni sud nema ovlašćenja da samostalno preispituje odluku prvostepenog suda o primarnom zahtevu ni u ovom slučaju, jer bi takvo postupanje predstavljalo povredu temeljnih principa (načela ravnopravnosti stranaka), kao i odredaba parničnog postupka (pravnosnažnosti, zabrane preinačenja na gore i prekoračenja obima i razloga žalbe).⁶⁷ Ovakav stav se temelji na činjenici da je tužilac primarni zahtev učinio безусловnim, pa svojom pasivnošću u ovom slučaju on preuzima rizik donošenja odluka zasnovanih na protivrečnim razlozima, pri čemu su posledice iste kao da je eventualni zahtev predmet samostalne parnice. Na ovaj način rezonuju i nemački procesualisti uz dalju razradu da ako se samo tuženi žali na odluku o eventualnom zahtevu, tužiocu mora da se omogući ulaganje naknadne žalbe protiv odluke o odbijenom primarnom zahtevu.⁶⁸

Ima i drugačijih stavova, pa se razmatrajući garantije koje bi sprečile protivrečnosti između razloga na kojima su zasnovane odluke o primarnom i eventualnom zahtevu, ostavlja mogućnost drugostepenom sudu da pruži dodatnu zaštitu tužiocu u razmatranom slučaju. Ona se sastoji, kako je već rečeno, u ovlašćenju drugostepenog suda da, povodom žalbe tuženog na odluku o eventualnom tužbenom zahtevu, ispituje presudu u celini, dakle i odluku o primarnom tužbenom

---

⁶⁶ Up. A. Baumbach, W. Lauterbach, J. Albers, P. Hartmann, *op. cit.*, 1040. Ako je prvostepeni sud odlučio o glavnom zahtevu (usvojio ga kao osnovanog), a da nije doneo odluku o eventualnom zahtevu koji ga isključuje (jer se nije ostvario uslov), odluku o eventualnom zahtevu može doneti i arbitražna instanca, jer je prvostepeni sudija opravdano uskratio odluku o eventualnom zahtevu shodno pravnoj prirodi eventualne kumulacije, kao i iz razloga procesne ekonomije.

⁶⁷ Up. M. Dika, *op. cit.*, 366.

⁶⁸ A. Baumbach, W. Lauterbach, J. Albers, P. Hartmann, *op. cit.*, 1040.

zahtevu, uz argument da o spojenim tužbenim zahtevima uvek treba odlučivati istovremeno.⁶⁹ Ne može se osporiti da je potonji stav u skladu sa interesom tužioca koji je integrisan u pravnu prirodu instituta kumulacije tužbenih zahteva. Međutim, s obzirom da sama mogućnost eventualne kumulacije pruža inicijalno povlašćen položaj tužiocu,⁷⁰ čime se narušava ravnopravnost stranaka u parnici, ovaj stav, čini se, ne bi bio u skladu sa Ustavom i zakonom utvrđenim principima jednakosti i dvostepenosti.

ZAKLJUČAK

Analiza načina normiranja instituta eventualne kumulacije tužbenih zahteva u državama u okruženju, kao i u nemačkom, austrijskom i švajcarskom pravu, ukazuje na sumaran pristup, bez regulisanja posebnosti koje na procesnopravnom nivou ovaj institut uslovljava u sudskoj praksi. Teorijski stavovi o mogućim procesnopravnim dilemama značajno se razlikuju, posebno u odnosu na nastupanje litispendingije po eventualnom zahtevu, kao i ovlašćenja stranaka na izjavljivanje žalbe, što je u najtešnjoj vezi sa ovlašćenima drugostepenog suda pri odlučivanju o žalbi. Uz iznošenje stavova teorije, kao i sudske prakse, kao većinski stav u odnosu na nastupanje litispendingije izdvaja se primena pravila o uslovljenoj litispendingiji po eventualnom zahtevu, a uslov je odbijanje (u Hrvatskoj, npr., pravnosnažbno odbijanje) primarnog zahteva.

U kontekstu prava stranaka na izjavljivanje žalbe prihvaćen je stav da tužilac ima pravni interes da pobija presudu i ako je primarni zahtev odbijen, a usvojen eventualni, s tim da se smatra da se presuda pobija u celini ukoliko protiv odluke o usvajanju eventualnog zahteva žalbu izjavi i tuženi, a ako pak tuženi ne izjavi žalbu, osnovanost tužiočeve žalbe zbog odbijanja primarnog zahteva vodi ukidanju presude u celini. Sud u drugostepenom postupku nema ovlašćenja da odlučuje o eventualnom tužbenom zahtevu ako je primarni zahtev usvojen, a žalbu izjavi samo tuženi. U situaciji kada je primarni zahtev odbijen a usvojen eventualni i žalbu podnese samo tuženi, odluka o primarnom zahtevu je pravnosnažna i drugostepeni sud nema ovlašćenje da samostalno preispituje odluku prvostepenog suda o primarnom zahtevu.

---

⁶⁹ Up. sa: B. Poznić, op. cit., 443; B. Poznić, V. Rakić Vodinelić, sa citiranim odlukama, op. cit., 320.

⁷⁰ U komentarima nemačkog ZPO-a, posebno se ističe mogućnost lažne eventualne kumulacije (H. J. Musielak, op. cit., 802) kada tužilac deli zahteve i ističe ih eventualno u većem broju, a sve u cilju pritiska na tuženog.

Prof. Dr. DUŠICA PALAČKOVIĆ

Full Professor, Faculty of Law, University of Kragujevac

Dr. SANDA ĆORAC

Assistant Professor, Faculty of Law, University of Kragujevac

JELENA ČANOVIĆ

Assistant, Faculty of Law, University of Kragujevac

EVENTUAL CUMULATION OF CLAIMS – SOME PROCEDURAL DILEMMAS

Summary

The principle of disposition in civil procedure is implemented, inter alia, by the provision of the Civil Procedure Law which determines that the plaintiff may put forward two or more related claims in a single complaint, so that the court may grant the subsequent claim if it finds that the preceding claim is unfounded (eventual cumulation⁷¹). Apart from this general provision, the Civil Procedure Law, as well as the analyzed foreign laws regulating the field of civil procedure, do not provide special rules of procedure in case of eventual cumulation of claims. Consequently, in domestic and foreign civil procedure law theory and legal practice, there are numerous controversial issues, as well as different points of view regarding the answers to them. In this paper, the authors have analyzed some procedural dilemmas concerning the relation between the primary and eventual claim, the requirements for their cumulation, as well as *lis pendens*. In addition, attention was paid to other important issues related to the course of first and second instance court proceedings, especially the dilemma related to the right of the parties to a legal remedy and the powers of the second instance court when deciding on a legal remedy.

Key words: eventual cumulation, relation between claims, procedure, *lis pendens*, the right to appeal

Literatura

Baumbach A., Lauterbach W., Albers J, Hartmann P., *Zivilprozessordnung*, 67. Auflage, München, 2009.

Dika M., *Građansko parnično procesno pravo, Tužba, VI Knjiga*, Zagreb, 2009.

Kodek G., Mayr P., *Zivilprozessrecht*, 2. Auflage, facultas.wuv, Wien, 2013.

Musielak H. J., *Kommentar zur Zivilprozessordnung*, 4., neubearbeitete Auflage, München, 2005.

Petrušić N., Simonović D., *Komentar Zakona o parničnom postupku*, Beograd, 2012.

Poznić B., *Komentar zakona o parničnom postupku*, Beograd, 2009.

Poznić B., Rakić Vodinelić V, *Građansko procesno pravo*, Beograd, 2015.

---

⁷¹ A single complaint comprising several claims.

Salma M., “Eventualna kumulacija tužbenih zahteva”, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, br. 2, 2015.

Stanković G., *Građansko procesno pravo*, Beograd, 2004.

Triva S., Dika M., *Građansko parnično procesno pravo*, Zagreb, 2004.

Zöller R., *Zivilprozessordnung*, 33. Auflage, 2020.

Datumi prijema i prihvatanja rada

Primljen: 25.09.2020.

Prihvaćen: 06.10.2020.

ORIGINALAN NAUČNI RAD